

Provázející učitele čekají změny: V čem spočívají a komu prospějí?

JUDr. Anna Francová

Vydáno: 11. 6. 2024

Největší dopad na učení dětí mají učitelé. Největší vliv na kvalitu učitelů má jejich příprava. Tu zajišťují dva typy vzdělavatelů budoucích učitelů - vysokoškolská a provázející učitelé na praxích ve školách. Své oficiální místo v přípravě budoucích učitelů měli dlouho ale pouze ti vysokoškolská, což šlo na úkor praktické přípravy na profesi. To se nyní konečně mění a provázející učitelé poprvé získávají odpovídající pozornost.

Proč si provázející učitelé pozornost zaslouží

Provázející učitelé jsou učitelé mateřských, základních nebo středních škol, kteří k sobě na praxi přijímají studenty učitelství. Společně s nimi se na hodiny připravují, spolupracují s nimi při výuce, odučené hodiny s nimi reflektují a hodnotí jejich praxi. Pouze taková spolupráce provázejícího učitele a studenta, zahrnující pečlivou reflexi, umožňuje studentovi vytěžit z praxe maximum a skutečně se něco naučit. A to zejména pokud provázející učitel spolupracuje s vysokoškolským vzdělavatelem dané fakulty, pozná její kurikulum a může praxi funkčně propojit s teorií, kterou student již získal. Řadu kompetencí nového Kompetenčního rámce absolventa a absolventky učitelství¹⁾ navíc nelze efektivně rozvíjet jinak než na praxi. Jejich role je proto v učitelství zásadní.

Představa, že se učitel, který přizve studenta do své výuky, zbaví řady povinností, podepíše studentovi potvrzení o praxi a tím jeho práce končí, je tedy zcela mylná. Kvalitní práce provázejících učitelů je časově náročná a vyžaduje speciální dovednosti mentorské, reflektivní a pro spolupráci. Ve své roli náročně balancují mezi prací učitele ve své škole a prací vzdělavatele budoucích učitelů vůči fakultě. Zaslouží si uznání svého významu v terénu i na systémové úrovni a potřebují odpovídající pracovní podmínky. Přestože zatím většina provázejících učitelů stále dělá svou práci za symbolickou odměnu, bez odborné přípravy a ve svém volném čase, ministerstvo školství konečně přistoupilo k nápravě, která již přinesla první změny.

Co se v podpoře provázejících učitelů už podařilo

Na podzim 2021 spustilo ministerstvo školství ve spolupráci se všemi fakultami připravujícími budoucí učitele doposud největší reformu přípravy učitelů²⁾. Mezi cíle reformy bylo zařazeno i větší propojení teorie a praxe v učitelství včetně zkvalitnění praxí prostřednictvím systémové podpory provázejících učitelů. K posílení praxí z hlediska kvantity i kvality došlo navíc v posledním roce také v nových rámcových požadavcích na učitelství studijní programy a novém standardu

doplňujícího pedagogického studia. Vedle vzniku kompetenčního rámce absolventa učitelství jde o cíl, jehož plnění se ministerstvu daří zatím nejlépe.

V červnu 2023 byla ukotvena pozice provázejícího učitele v zákoně o pedagogických pracovnících. Tento krok sám o sobě pracovní podmínky provázejících učitelů nezlepší, ale představuje pro to nezbytný předpoklad. Konkrétní systémovou podporu provázejících učitelů navrhlo ministerstvo v novele školského zákona, která byla předložena vládě v březnu 2023. Schválení této podpory se nicméně stále protahuje.

Podpora provázejících učitelů by dle ministerstva měla zahrnovat finanční ohodnocení, přípravné studium a v určitých případech i snížený rozsah přímé pedagogické činnosti. Podle šetření ministerstva školství³⁾ i dat z programu Učitel naživo představuje právě nedostatek času zásadní překážku pro kvalitní výkon této role, plánovaná kombinace odpočtů a příplatku je ze strany provázejících učitelů nejvíce vítanou. Všichni provázející učitelé by takovou podporu měli podle ministerstva získat v roce 2026. Nicméně prvních 900 provázejících učitelů z celkem 300 škol získalo tuto podporu, bohužel zatím s výjimkou odpočtů přímé pedagogické činnosti, již ve školním roce 2023/2024 zapojením do pokusného ověřování⁴⁾. To sklízí pozitivní ohlasy a ve školním roce 2024/2025 by se jeho rozsah měl navýšit o dalších 40%.

Co přesně provázející učitele od roku 2026 čeká

Zmíněnou podporu mají získat provázející učitelé, kteří se této roli budou věnovat alespoň v rozsahu 60 vyučovacích hodin za školní rok, z toho 30 hodin práci se studenty učitelství (nad rámec hodin ve výuce), 20 hodin průběžnému vzdělávání a zbývajících 10 hodin mimo jiné i spolupráci s vysokoškolskými vzdělavateli. Tito provázející učitelé budou zastávat specializovanou pozici, za jejíž výkon jim bude náležet specializační příplatek 2 000 Kč hrubého měsíčně, který bude zajištěn novým normativem. Předpokladem bude absolvování vstupního specializačního studia (min. 20 hodin) a průběžného studia (min. 20 hodin) zajištěného danou fakultou. Pokud se budou provázení věnovat v rozsahu 90 a více hodin za školní rok, bude jim náležet odpočet 1 hodiny přímé pedagogické činnosti týdně, pokud v rozsahu 120 a víc hodin, budou mít nárok na odpočet 2 hodin. Instituce připravující učitele bude se školou povinně uzavírat o praxi dohodu. Učitelé budou moci nadále provázet i v rozsahu menším než 60 hodin, pak ale nepůjde o specializovanou činnost a popsaná podpora se na ně nebude vztahovat.

Lze ocenit, že ministerstvo školství nepodcenilo metodickou přípravu. Za účelem zajištění kvality studia pro provázející učitele vytvořilo ve spolupráci s fakultami jeho standard, který vychází z osvědčené práce s provázejícími učiteli ze strany fakult, ale například i organizace Učitel naživo. Ta v rámci svého učitelského programu s provázejícími učiteli dlouhodobě spolupracuje a již několik let jim zajišťuje vzdělávací program vycházející z vlastního kompetenčního rámce provázejícího učitele⁵⁾. S finanční podporou ministerstva spustil Učitel naživo také webové stránky

, které všem aktérům podílejícím se na realizaci praxí nabízí informace a metodickou podporu. Propojení aktérů pak umožňuje například Komunita vzdělavatelů budoucích učitelů⁶⁾.

Proč je pro školu výhodné podílet se na přípravě budoucích učitelů

Již teď přináší praxe školám řadu benefitů, které chystané změny výrazně umocní. Škola, která umožní svým učitelům zapojit se do přípravy budoucích učitelů, získává prestiž školy spolupracující s fakultou připravující učitele. Umožní jí to být nablízku nejmodernějším poznatkům a vývoji v oboru i didaktice. Díky tomuto postavení a kvalitní práci se studenty učitelství si může škola připravit půdu pro získání kvalitních absolventů do svého pedagogického sboru, kteří navíc již mohli proniknout do chodu dané školy. Provázením studentů rozvíjí učitelé řadu významných profesních kompetencí, které vedou i ke zlepšení jejich vztahu se žáky a kolegy, a získávají novou inspiraci v oblasti vlastní výuky – strategií výuky, myšlení, vědomostí a vyučovacího stylu.⁷⁾ Jejich nově nabyté kompetence může ředitel využít i v dalších mentoringových rolích, například uvádějí učitele, v párové výuce či ad hoc situacích. Obecně učitelé zapojení do mentoringu začínají i více komunikovat s širší profesní komunitou, u mentorů včetně provázejících učitelů se posiluje pocit užitečnosti, kompetentnosti, zvyšuje se sebedůvěra a rozvíjí se vztah k mladším kolegům.⁸⁾ Provázející učitelé touto činností kariérně rostou a účinně tak předcházejí vlastnímu vyhoření.

Studentské praxe, jsou-li vedeny správně a za vhodných podmínek, tak zcela jistě prospívají studentům učitelství, provázejícím učitelům a často i jejich kolegům. Nabízí se otázka, mohou-li z přítomnosti studentů těžit i samotní žáci. Dostupná data nám říkají, že dobře nastavená spolupráce provázejícího učitele a studenta může mít pozitivní dopad na vzdělávací výsledky žáků ve třídě.⁹⁾ Žákům tato spolupráce mimo jiné přináší větší pestrost výuky a nový elán ze strany studenta učitelství.¹⁰⁾ Přítomnost studenta ve třídě, zejména při párové výuce, umožňuje žákům získat více podpory, výuku lze více individualizovat a diferencovat. Provázející učitelé a studenti mohou žákům také demonstrovat dobré příklady vzájemného mezigeneračního učení a spolupráce.¹¹⁾ Ředitel, který provázení studentů ve své škole umožní a vytvoří pro něj vhodné podmínky, tak nepochybně a nemálo přispívá k pedagogickému rozvoji své školy.

Cesta, jak zmírnit významné problémy školství

Je na místě dohlédnout také na další dopady, které podpora provázejících učitelů bezesporu může mít a které mohou, snad i významně, přispět k řešení komplexnějších problémů českého školství. Dlouhodobě nám chybí dostatek kvalitních zájemců o studium učitelství i učitelů, přitom víme, že velká část zájemců (38%) je od studia odrazena nejčastěji nedostatkem praxe při studiu a nemoderní či nekvalitní výukou. Třetina vysokoškolských studentů a čerstvých absolventů by

zvažovala studium učitelství, pokud by bylo moderní a zaměřené zejména na získání praxe.¹²⁾ Velká část učitelů (40%) se také po studiu necítí připravena na výuku z hlediska didaktiky vyučovaných předmětů¹³⁾ a řada absolventů ani do učitelské profese nenastoupí¹⁴⁾. Kvalitní praxe zajištěná provázejícími učiteli tak může zvýšit zájem o studium učitelství i profesi jako takovou a přivést do školství více kvalitních a motivovaných absolventů, kteří budou lépe a prakticky připraveni na učitelskou profesi. Školy často bojují i s poměrně vysokým rizikem předčasných odchodů z profese u začínajících učitelů.¹⁵⁾ K prevenci odchodů přispívá nejen v zákoně nově ukotvené adaptační období s podporou uvádějícího učitele, ale právě i pregraduální příprava, která studenta na realitu učitelské profese prakticky připraví. Provázející učitelé při kvalitní spolupráci se studenty usnadňují následnou práci uvádějícím učitelům a její efekt umocňují.

Ve většině vyspělých zemí je činnost provázejícího učitele považována za klíčový nástroj systémové podpory profesního učení studentů učitelství a představuje jednu z priorit vzdělávací politiky v oblasti přípravy učitelů a jejich celoživotního profesního růstu.¹⁶⁾ Snad i nám se podaří dotáhnout záměr podpory provázejících učitelů do konce a konečně se mezi tyto země zařadit. Je více než načase.

JUDr. Anna Francová,

advokační expertka neziskové organizace Učitel naživo

Která změna v pracovním životě pro vás byla ta nejdůležitější?

Když jsem nedlouho po absolvování právnické fakulty odvážně vystoupila z předurčeného proudu klasických právnických profesí. Toto rozhodnutí mě nakonec zavedlo do neziskové organizace Učitel naživo, kde působím doteď a kde kombinuji oba své zájmy – právo a vzdělávání. Oproti známé advokacii jsem objevila význam advokační činnosti, okusila práci ve veřejném zájmu s nesmírně inspirativními lidmi a s nadšením zjistila, že pokud člověk opravdu chce, je systematický a trpělivý, může nemálo přispět k systémové změně a lepší společnosti. Tato zkušenost mi změnila pohled na mnoho věcí a už s jistotou vím, kudy se bude moje profesní cesta ubírat.

1 Dostupný z:

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/kompetencni-ramec-absolventa-ucitelstvi>.

2 Více informací zde: <https://www.edu.cz/pregradual/>.

3 Viz Důvodová zpráva k návrhu novely školského zákona č. j. 212/23, dostupné z: <https://odok.cz/portal/veklep/material/KORNCKLRZZD9/>.

4 Více informací zde:

<https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-spousti-pokusne-overovani-systemu-podpory-provazejicich>.

5 Dostupný z: <https://www.ucitelnazivo.cz/materialy>.

6 Více informací zde: <https://www.kvbu.cz>.

7 SPILKOVÁ, V. a B. ZAVADILOVÁ. Mentoring jako prostředek podpory profesního učení studentů učitelství a učitelů.

Pedagogická orientace

, 2021, roč. 31, č. 1, s. 4-34. ISSN 1805-9511. Dostupné z:
doi:10.5817/PedOr2021-1-4, s. 26.

8 Tamtéž.

9 TYGRET, J. A. The influence of student teachers on student achievement: A case study of teacher perspectives.

Teaching and Teacher Education

, 2017, roč. 66, s. 117-126. Dostupné z:
doi:<https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.04.005>.

10 PROKOP, D., KUNC, M. a B. ZAVADILOVÁ.

Evaluační zpráva: Zpráva z hodnocení vzdělávacího programu Učitel naživo 2018/19.

Praha: Učitel naživo, 2019, s. 30-32. Dostupné z:
<https://www.ucitelnazivo.cz/files/1107-evaluacni-zprava-2018-2019.pdf>.

11 NOVOTNÝ, P. a K. BRÜCKNEROVÁ. Intergenerational Learning Among Teachers: An Interaction Perspective.

Studia paedagogica

, 2014, roč. 19, č. 4, s. 45-79. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.5817/SP2014-4-3>.

12 KORBEL, V. a D. PROKOP.

Proč se lidé nehlásí ke studiu učitelství a jak to změnit? Srovnávací ministudie programu Učitel naživo a PAQ.

2021. [online, cit. 2022-02-04] Dostupné z:
<https://www.ucitelnazivo.cz/files/1875-proc-se-lide-nehlasi-ke-studiu-ucitelstvi-a-jak-to-zmenit.pdf>.

13 BOUDOVÁ, S. a kol.

Mezinárodní šetření TALIS 2018: Zkušenosti, názory a postoje učitelů a ředitelů škol.

Druhé rozšířené vydání. Praha: Česká školní inspekce, 2020. [online, cit. 2022-02-10] Dostupné z:
https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD%20%C5%A1et%C5%99en%C3%AD/Narodni-zprava-TALIS-2018_rozsirene_vydani.pdf.

14 HANUŠOVÁ, S. a kol.

Chtějí zůstat nebo odejít?

Brno: Masaryk University Press, 2017. ISBN 978-80-210-8922-8. Dostupné z:
doi:10.5817/CZ.MUNI.M210-8922-2017.

15 Tamtéž.

16 SPILKOVÁ, V. a B. ZAVADILOVÁ. Mentoring jako prostředek podpory profesního učení studentů učitelství a učitelů. *Pedagogická orientace*, 2021, roč. 31, č. 1, s. 4-34. Dostupné z: doi:10.5817/PedOr2021-1-4.